

فرایند تکاملی قدرت و اقتدار

در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)*

- محمدحسین رفیعی^۱
- جواد زاهدی^۲

چکیده

قدرت و اقتدار، یکی از مباحث مهم در دانش اجتماعی است که به توانمندی مدیر و رهبر قدرتمند و صاحب اقتدار اطلاق می‌گردد و الگوی رهبری را ترسیم می‌کند. اما آنچه موجب ابهام و سردرگمی گردیده است، فرایند تکاملی این مقوله است. عده‌ای مسائل سیاسی را مهم می‌دانند، برخی مسائل فرهنگی و اجتماعی را در اولویت قرار می‌دهند، گروهی مسائل اقتصادی را زیربنا می‌دانند و کسانی هم مسائل علمی و آموزشی را به عنوان یک اصل قلمداد می‌کنند. هدف این پژوهش، بررسی «فرایند تکاملی قدرت و اقتدار» با توجه به «اندیشه امام خامنه‌ای» است. روش تحقیق این پژوهش، از نظر هدف بنیادی، از نظر نوع داده‌ها مفهوم‌سازی بنیادی، از جهت روش یا راهبرد توصیفی - تحلیلی، و از

* تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۰۶ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۲۲.

۱. استادیار جامعه المصطفی العالمیه (mohamadhosein_rafiei).

۲. دانشجوی دکتری قرآن و علوم (گرایش مدیریت)، مدرسه عالی قرآن و علوم - جامعه المصطفی العالمیه (نویسنده مسئول) (mo.Javad.zahedi@gmail.com).

جهت ابزار اسنادی هست. مدارک نشان می‌دهند که فرایند تکاملی قدرت و اقتدار در ابعاد فردی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی مطرح است. نتیجه این تحقیق نشان داد که فرایند تکاملی قدرت و اقتدار، از طریق علم و پژوهش، معنویت و اخلاق، عدالت و مبارزه با فساد، استقلال و آزادی، عزت ملی، روابط خارجی و مرزبندی با دشمن و سبک زندگی، امکان‌پذیر است. همچنین فرایند تکاملی قدرت و اقتدار دفاعی، از علم آغاز می‌گردد و آنگاه فرهنگ، اقتصاد و در نهایت عرصه سیاسی به ترتیب از اولویت برخوردار است.

واژگان کلیدی: فرایند تکاملی، قدرت، اقتدار، اندیشه امام خامنه‌ای.

مقدمه

در عصر حاضر، شاهد قدرت‌نمایی و اقتدارطلبی نظام‌های سلطه، و استعمار کشورهای ضعیف توسط کشورهای قدرتمند و استکباری هستیم. اگر کشور و نظامی فاقد قدرت باشد، طعمه مستکبران و ابرقدرت‌ها شده و تمام دارایی‌های داخلی و خارجی‌اش به تاراج می‌رود. قدرت و اقتدار را در ابعاد مختلفی می‌توان در نظر داشت. گاهی در بعد سیاسی و نظامی کشوری به غارت می‌رود و نظام سیاسی آن از هم می‌پاشد، گاهی در بعد فرهنگی مورد هجوم فرهنگ‌های مادی‌گرا قرار می‌گیرد، گاهی در بعد اجتماعی مورد توهین و تقسیم‌بندی به درجه یک و دو و سه قرار می‌گیرد، گاهی در بعد علمی زیرساخت و مبانی علمی یک کشور زیر سؤال می‌رود و بی‌اساس شمرده می‌شود، گاهی هم در بعد تمدن، تمدن یک کشور نادیده گرفته می‌شود و تمدن درندگی و مادی‌گرایی را در پیش می‌گیرد. گاهی دانشمندان و نخبگان، کشوری را از تاریخ و تمدنش خارج می‌کنند.

در اکثر موارد، قدرت و اقتدار کشورهای دیگر موجب سلطه‌گری و در نهایت تصرف دارایی‌های یک کشور می‌شود و در موارد اندکی هم رویکرد هم‌افزایی و همگرایی دیده می‌شود. مهم‌ترین مشکل این دو رویکرد آن است که اصول و روش خاصی ندارند و گاهی مسائل سیاسی را اولویت می‌دانند و گاهی مسائل دیگر را... نگارندگان در این پژوهش تلاش می‌کنند چارچوب اصلی «فرایند تکاملی قدرت و اقتدار» را با توجه به اندیشه «امام خامنه‌ای» با رویکرد دفاعی ترسیم کنند. در این

پژوهش، مشخص خواهد شد که زیربنا و اصول اساسی قدرت و اقتدار در چیست و نقطه عزیمت برای توسعه این مقوله از کجاست تا در مقابل دشمنان خود، حالت تدافعی داشته باشد.

قدرت و اقتدار در عرصه‌های گوناگون سیاسی، فرهنگی - اجتماعی، اقتصادی، علمی، آموزشی و فناوری، مطرح گردیده و مورد توجه خاص و عام قرار گرفته است. آنچه موجب ابهام و سردرگمی گردیده است، فرایند به کارگیری این مقوله است. عده‌ای مسائل سیاسی را مهم می‌دانند، برخی مسائل فرهنگی و اجتماعی را در اولویت قرار می‌دهند، گروهی مسائل اقتصادی را زیربنا می‌دانند و کسانی هم مسائل علمی و آموزشی را به عنوان یک اصل قلمداد می‌کنند. در این تحقیق، رهیافت فرایند رشد و تکامل قدرت و اقتدار در اندیشه امام خامنه‌ای برای دفاع از نظام جمهوری اسلامی مورد بررسی قرار می‌گیرد و سؤال اصلی این است که فرایند رشد قدرت و اقتدار در اندیشه امام خامنه‌ای چگونه است؟ پاسخ به این سؤال، نیازمند بررسی اندیشه امام خامنه‌ای در ابعاد سیاسی، فرهنگی - اجتماعی، اقتصادی، علمی، آموزشی و فناوری و پاسخ به سؤال‌های فرعی این پژوهش مانند «فرایند تکاملی قدرت و اقتدار در بعد سیاسی»، «فرهنگی - اجتماعی»، «علمی» و «اقتصادی» است.

۱. پیشینه پژوهش

الف) تحقیقات عام در حوزه قدرت: دانشمندان مختلفی با گرایش‌های گوناگون، قدرت و اقتدار را مورد توجه قرار داده و کتاب‌ها و مقالات بسیاری را در این خصوص تدوین کرده‌اند که به برخی از آن‌ها اشاره می‌گردد. «ریچارت سینت»^۱ کتاب خود را با عنوان «اقتدار» تدوین نموده و علیرضا خاکساران آن را ترجمه کرده است. کتاب «قدرت در عصر اطلاعات: از واقع‌گرایی تا جهانی شدن» که توسط جوزف اس. نای^۲ تدوین شده و سعید میرترابی آن را به فارسی ترجمه کرده است. همین طور کتاب‌هایی مانند «قدرت، سیاست و نفوذ رو به بالا در سازمان»، «اداره قدرت»، «قدرت سیاسی»،

1. Richard Sennett.
2. Joseph S. Nye.

«دانشنامه قدرت نرم»، «قدرت نرم و سرمایه اجتماعی»، «قدرت، زبان، زندگی روزمره در گفتمان فلسفی سیاسی معاصر»، «قدرت، ارتقا و استیلا»، «آناتومی قدرت»، «فلسفه قدرت»، «قدرت»، «دولت عثمانی از اقتدار تا انحلال»، «چهارچوب‌های قدرت»، «آینده قدرت»، «نظریه قدرت»، «گفتارهای قدرت از هابز تا فوکو» و ... تدوین شده است. همچنین با رویکرد اسلامی، کتاب‌هایی مانند «ماهیت و مبانی قدرت نرم از منظر قرآن»، «رابطه قدرت و عدالت در فقه سیاسی»، «قدرت و سیاست از منظر قرآن کریم»، «مبانی فقهی نظارت بر قدرت از دیدگاه امام خمینی»، «نظریه قدرت برگرفته از قرآن و سنت»، «عوامل قدرت ملی از منظر قرآن و حدیث» و «شاخص‌های قدرت نرم در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)» در این خصوص تدوین شده است.

ب) مطالعات خاص قدرت در دوره نظام دوقطبی: عنصر قدرت و اقتدار همواره در زندگی بشر مهم بوده و در حماسه‌ها و اسطوره‌های مختلف ملت‌ها مطرح است. این مقوله، ریشه تاریخی در یونان باستان دارد که از آن به «پلیس»^۱ یاد می‌گردد و در واقع، مهد دموکراسی را از آن خود کرد (پاکرو، ۱۳۹۲: ۱۲۴). در اواخر قرن نوزدهم و در نیمه دوم قرن بیستم و سال‌های بعد از جنگ جهانی دوم، مؤلفه قدرت به عنوان عامل اصلی ساختاردهی نظام بین‌الملل توسط افرادی چون مورگنتا و میشل فوکو^۲ مورد توجه قرار گرفت (میلر، ۱۳۸۸: ۲۳۶).

ج) تحقیقات خاص در حوزه قدرت از منظر دین و انقلاب اسلامی: مقالات مرتبط با عنوان مورد نظر، به صورت اندک و پراکنده مطرح شده است؛ مانند «استحکام درونی قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران در اندیشه مقام معظم رهبری؛ با تأکید بر مؤلفه‌های دفاعی - امنیتی»، «بررسی تطبیقی مبادی و مبانی قدرت در اندیشه سیاسی غرب و اسلام (مطالعه موردی: اندیشه سیاسی رهبران انقلاب اسلامی ایران)»، «تأثیر اقتدار دفاعی بر اقتدار سیاسی از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)» و «مدل‌سازی مؤلفه و ابعاد قدرت علمی جمهوری اسلامی بر اساس اندیشه‌های مقام معظم رهبری».

چنانچه پیداست، در مورد «قدرت و اقتدار» تحقیقات گوناگونی صورت گرفته است؛

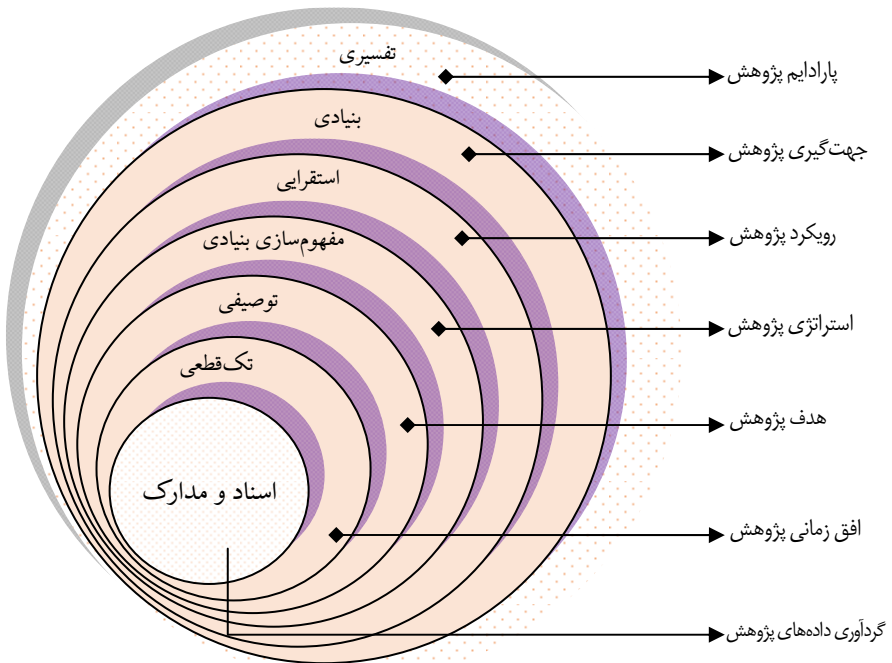
1. Polis.

2. Hans J. Morgenthau & Michel Foucault.

اما راجع به «فرایند تکاملی قدرت و اقتدار از دیدگاه امام خامنه‌ای» کار مشخصی صورت نگرفته است. مقاله حاضر عهده‌دار این موضوع خواهد بود.

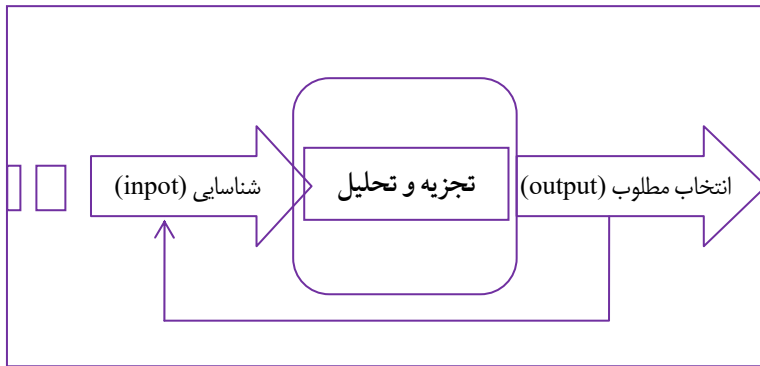
۲. روش پژوهش

استراتژی‌های پژوهش، طریق پژوهش را در اختیار ما می‌گذارد. مسیر پژوهش در واقع نوعی استراتژی پژوهش است که جمع‌آوری داده‌ها را در بر می‌گیرد. انتخاب مسیر پژوهش، در جمع‌آوری داده‌های پژوهش تأثیر می‌گذارد. استراتژی مشخص به مهارت‌های مختلف، پیش‌فرض‌ها و رویه‌های پژوهشی دلالت دارد (دانایی‌فرد و همکاران، ۱۳۸۳: ۱۷). پژوهش حاضر بر اساس الگوی پیاز پژوهش (ساندرز، دانایی‌فرد) به گونه نمودار زیر انجام گرفته است.

نمودار شماره ۱: فرایند پژوهش

پژوهش حاضر با روش استنباطی و «تحلیل توصیف محتوایی» انجام گرفته و با توجه به اسناد و مدارک، مطالب را به گونه نمودار زیر استخراج نموده است.

نمودار شماره ۲: فرایند استخراج پژوهش (محقق ساخته)

این روش برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های مختلف کیفی را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند.

۳. مفهوم‌شناسی

۱-۳. قدرت

الف) قدرت^۱ در لغت

قدرت در زبان انگلیسی به معنای زور، قدرت، برتری، توان، نیرو، اقتدار، سلطه نیروی برق، قدرت دید ذره‌بین، نیرو بخشیدن، نیرومند کردن و زور به کار بردن (ر.ک: تحلیل‌گران) و در زبان فارسی به معنای توانستن، توانایی داشتن، توانایی، توان، سلطه و نفوذ آمده است (انوری، ۱۳۸۱: ۵۴۹۴/۶) و در جامعه‌شناسی امکان تحمیل ارادهٔ یک فرد بر رفتار و کنش دیگران، و در علوم سیاسی نیروی نظامی یا اقتصادی که توان تسلط بر جامعه را دارد، و در فلسفه توانایی ویژهٔ موجود زنده که با آن از روی قصد و اراده، عملی را انجام می‌دهد یا ترک می‌کند، معنا شده است (دهخدا، ۱۳۳۹: ۱۲۶/۳۸-۱۷۷).

ب) قدرت در اصطلاح

دانشمندان تعاریف گوناگونی برای قدرت ارائه داده‌اند. از دیدگاه هابز، قدرت انسان وسیله‌ای است که برای دستیابی به امر مطلوب در آینده در اختیار دارد (منوچهری، ۱۳۷۶: ۳۲).

1. Power.

جان لاک قدرت سیاسی را به معنای حق اعمال قدرت در جهت منافع عامه می‌داند (هیندس، ۱۳۸۰: ۵۹-۶۱). راسل قدرت را پدیدآورنده آثار مطلوب می‌داند (نبوی، ۱۳۸۸: ۴۴-۴۸). پولانزاس اعلام می‌دارد که قدرت توانایی یک طبقه اجتماعی برای تحقق منافع خاص عینی خود است (همان: ۹۲-۸۵). وبر از قدرت به عنوان تحمیل اراده خود بر رفتار دیگران یاد می‌کند (راش، ۱۳۷۷: ۵۸). هانا آرنست قدرت را توانایی آدمی برای عمل، دراتفاق عمل با گروه می‌داند. پارسونز نیز قدرت را واسطه‌ای تعمیم‌یافته برای تضمین اجرای تعهدات الزام‌آور واحدهایی در نظام سازمان جمعی دانسته است (همان: ۵۹). باتوجه به تعاریف گوناگون که از سوی دانشمندان مطرح شد، می‌توان گفت: قدرت مجموعه‌ای از عوامل مادی و معنوی است که موجب فراهم شدن اطاعت فرد یا گروه از سوی فرد یا گروه دیگر می‌گردد.

ج) قدرت در قرآن

مفهوم قدرت در قرآن کریم با اصطلاحات مختلف مانند «مُلْك»، «سلطة»، «حکم»، «أمر»، «قوة»، «ولایة» و «اقتدار» بیان گردیده است (سیدباقری، ۱۳۹۴: ۲۸-۳۷). قدرت در قرآن به صورت خاص از ماده «قدر» (بر وزن فلس) به معنای توانایی آمده است مانند ﴿صَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلَىٰ شَيْءٍ...﴾ (نحل / ۷۵). خداوند در این آیه، عبد مملوک را مثال زده که قادر بر چیزی نیست (قرشی بنایی، ۱۳۷۱: ۲۴۶/۵).

۲-۳. اقتدار

واژه اقتدار^۱ از واژه لاتینی “actoritas” گرفته شده که خود آن مشتق از واژه “auctor” به معنای “auteur” یا مؤلف است (سینت، ۱۳۹۱: ۲۵). همچنین به معنای سلطان، صلاحیت، مقام، قدرت، توانایی، اختیار، اجازه، اعتبار، نفوذ، مدرک یا مأخذی از کتاب معتبر یا سندی، نویسنده معتبر، منبع صحیح و موثق و (در جمع) اولیاء امور بیان شده (ر.ک: تحلیلگران) و در زبان فارسی به معنای توانایی و قدرت آمده است (انوری، ۱۳۸۱: ۵۰۳/۱). همچنین به معنای نفوذی است که یک شخص یا یک چیز دارد، بدون

1. Authority.

اینکه لازم باشد برای ابقاء آن پیوسته وارد عمل شود. ماکس وبر^۱ اقتدار را قانونی، سنتی و فرهنگی می‌داند (جاسمی، ۲۵۳۷: ۲۶).

۳-۳. تفاوت قدرت و اقتدار

در مورد تفاوت این دو مقوله، پیتیر میلر^۲ در کتاب *سوژه، استیلا و قدرت* به نقد از الگوی کلی وبر می‌گوید که وبر میان قدرت و اقتدار تمایز قائل می‌شود. قدرت بیانگر این است که کنشگر در مناسبات اجتماعی بتواند اراده‌اش را به رغم مقاومت اعمال کند. اقتدار بر اطاعت از جانب مخاطبان فرمان دلالت دارد (میلر، ۱۳۸۸: ۱۵). در قدرت از راه زور به صورت آشکار سلطه‌ای به دیگران تحمیل می‌گردد، اما در اقتدار از راه تمهیدات و برنامه‌ریزی‌هایی خاص، جامعه را با خود همراه می‌کند (رئوفت، ۱۳۸۵: ۳۲-۳۱).

۳-۴. فرایند

فرایند^۳ در زبان انگلیسی به معنای مراحل مختلف چیزی، پیشرفت تدریجی و مداوم، جریان عمل، مرحله، دوره عمل، طرز عمل، تهیه کردن، مرحله‌ای را طی کردن، به انجام رساندن، تمام کردن، فراگرد، فراشد، روند، فرایند و پردازش کردن بیان شده است (رک: تحلیلگران). در زبان فارسی به معنای مجموعه‌ای از فعالیت‌های مختلف که برای دست یافتن به نتیجه‌ای خاص انجام می‌شود، بیان شده و همچنین به معنای مجموعه‌ای از تحولاتی که به صورت طبیعی رخ می‌دهند و منجر به تغییر می‌شوند و نیز به معنای مجموعه‌ای از کارها، طرح‌ها و اندیشه‌هایی که به کمک آن‌ها تصمیمی گرفته می‌شود یا پاسخ مسئله‌ای یافت می‌شود یا چیزی ساخته و تولید می‌شود، آمده است (انوری، ۱۳۸۱: ۵۲۹۷/۶).

۳-۵. دفاعی

واژه دفاع در علوم گوناگون معنای خاصی دارد و در کل، به معنای انجام دادن

1. Max Weber.
2. Peter Miller.
3. Process.

عملی برای جلوگیری از آسیب دیدن هنگام خطر و دفع کردن هجوم دشمن بیان شده است (ر.ک: دهخدا، ۱۳۳۹: ذیل واژه). دفاعی به معنای شیوه دفاع در برابر هجوم دشمن، حریف و... به کار رفته است (انوری، ۱۳۸۱: ۳۲۲۳/۴-۳۲۲۴).

۳-۶. قدرت و اقتدار در قرآن

واژه قدرت و اقتدار در قرآن، معادل «مکن» آمده که از «کون» مشتق شده و به صورت «امکن، مکن و تمکن...» آمده و به معنای «قدرت و اقتدار و قدرت دادن» به کار می‌رود (قرشی بنابی، ۱۳۷۱: ۲۷۰/۶)؛ همان گونه که خداوند می‌فرماید: ﴿... وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ...﴾^۱ (یوسف/ ۲۱) و در آیه‌ای دیگر آمده است: ﴿وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَا إِنْ مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ﴾^۲ (احقاف/ ۲۶). همچنین در آیات دیگر نیز بیان شده است (ر.ک: انفال/ ۷۱؛ یوسف/ ۵۴؛ مؤمنون/ ۱۳؛ نور/ ۵۵؛ مرسلات/ ۲۱؛ تکویر/ ۲۰).

۳-۷. قدرت و اقتدار از دیدگاه امام خامنه‌ای

اقتدار جلوه‌ای از قدرت است که به صورت خودجوش برای مخاطبان القا می‌گردد؛ اما قدرت و اقتدار در اندیشه امام خامنه‌ای، از جایگاهی مهم برخوردار است و ایشان در بیانات مختلفی که در عرصه‌های گوناگون سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و دفاعی داشته، به صورت مترادف به کار برده است و مشخصاً منظور ایشان از قدرت، همان اقتدار است. همان گونه که در بیانات ایشان مشاهده می‌کنیم:

«... نظام جمهوری اسلامی باید به این «قدرت و اقتدار» دست پیدا کند تا بتواند از ملت خود، از کشور خود، از ارزش‌های خود و از نظام خود پشتیبانی کند...» (بیانات در دیدار نخبگان جوان دانشگاهی، ۱۳۸۷/۰۶/۰۵).

در جای دیگر بیان می‌دارد:

«ملت ایران باید خود را «قوی» کند؛ این حرف من است. حرف درباره «اقتدار ملی» است... طبیعت دنیایی که با افکار مادی اداره می‌شود، همین است؛ هر که احساس «قدرت» بکند، نسبت به کسانی که در آن‌ها احساس ضعف می‌کند،

۱. «به یوسف در سرزمین مصر تمکن و قدرت داریم».

۲. «گذشتگان را تمکن و قدرت دادیم در آنچه به شما در آن تمکن ندادیم».

زورگویی خواهد کرد؛ چه نسبت به فرد، چه نسبت به ملت» (بیانات در حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۳/۰۱/۰۱)^۱.

۴. مبانی نظری

قدرت، مفهوم وسیع دارد و در حوزه‌های مختلف علمی مطرح است. از نظر مارکس که یک جامعه‌شناس است، قدرت با سه ویژگی شناخته می‌شود؛ نخست اینکه قدرت خصیصه طبقاتی دارد و در رابطه یک طبقه با طبقه دیگر تحقق‌پذیر خواهد بود. دوم اینکه قدرت یک نیروی ناسالم است و ریشه در طبقاتی بودن جامعه دارد. سوم اینکه قدرت بیانگر رابطه طبقه حاکم و محکوم است (ویر، ۱۳۶۷: ۱۶۱). فوکو^۲ قدرت را در روابط میان شهروندان و طبقات اجتماعی نمی‌داند، بلکه به عنوان شبکه‌ای گسترده می‌داند که در آن، همه افراد درگیرند و سطوح مختلف اجتماعی را شامل می‌شود. در نگرش سیاسی و فلسفی عمومی معاصر، قدرت همواره معادل «حکومت» تلقی می‌شود و حکومت تنها صاحب امتیاز قدرت به حساب می‌آید (تاج‌زاده، ۱۳۹۹: ۱۷۶-۱۸۹). جایگاه قدرت در علوم اجتماعی قابل توجه است و معنای خاصی را به خود می‌گیرد. آنچه این پژوهش در نظر دارد، «قدرت و اقتدار» با رویکرد دفاعی است و به دنبال بررسی فرایند تکاملی قدرت و اقتدار برای دفاع از یک ملت، با توجه به اندیشه امام خامنه‌ای است.

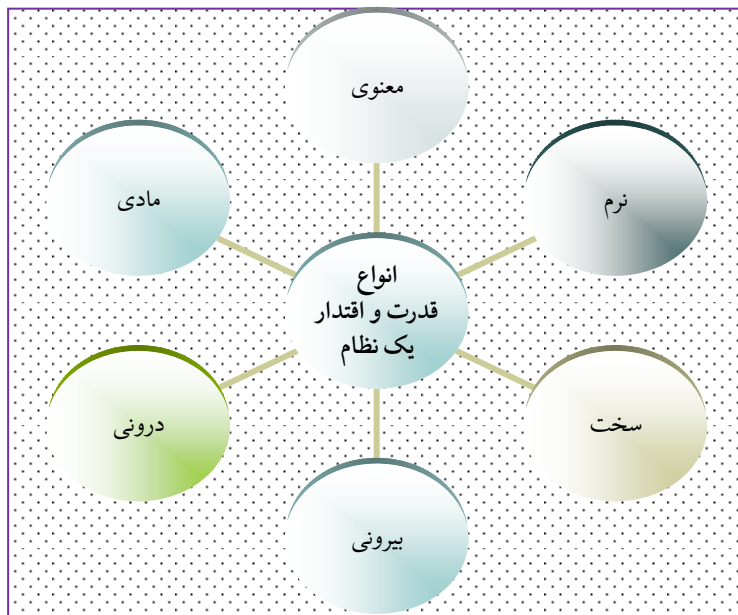
۴-۱. انواع قدرت و اقتدار

دانشمندان انواع مختلفی از قدرت را بیان نموده‌اند. از یکسو قدرت را به مادی و معنوی تقسیم می‌کنند و مؤلفه‌های مادی مانند نیروی نظامی و ثروت اقتصادی را در زمره عناصر مادی می‌دانند و باورهای معنوی را از عناصر معنوی برمی‌شمارند. عده‌ای منابع قدرت را اکتسابی و غیر اکتسابی می‌دانند. منابع غیر اکتسابی شامل عوامل و منابعی است که در طبیعت و محیط جغرافیایی یک نظام از سوی خداوند به امانت نهاده شده است. منابع اکتسابی قدرت، منابعی است که هر ملتی می‌تواند بر اساس

۱. بیانات و دیدگاه‌های مقام معظم رهبری، در پایگاه اطلاع‌رسانی معظم‌له (Khamenei.ir) قابل مشاهده است.

2. Michel Foucault.

ظرفیت‌های خود آن را توسعه دهد؛ مانند دانش ملی و اعتماد به نفس اجتماعی. در رویکرد دیگر، قدرت را به قدرت سخت و نرم تقسیم کرده‌اند (ساروی، ۱۳۹۰: ۶۳) که سخت‌افزارها و جنگ‌افزارها و فزونی جمعیت یک کشور را از ابعاد سخت، و دانش و اعتقادات جامعه و مانند آن را از ابعاد نرم دانسته‌اند (نای، ۲۰۰۶). از منظر دیگر، قدرت را به درون‌زا و برون‌زا تقسیم کرده‌اند. قدرت درون‌زا مجموعه منابع مولد قدرت و اقتدار است که با ساخت درونی نظام مرتبط بوده و اجزای آن را مؤلفه‌های بومی و درونی یک ملت و کشور تشکیل می‌دهند و مدیریت کلان و خرد آن، در اختیار خود نظام است؛ مانند اعتقادات، دانش، ثروت ملی و بومی، منابع طبیعی و نیروهای نظامی متعهد و دارای اعتماد به نفس و... قدرت برون‌زا قدرتی است که از بیرون یک نظام در اختیار آن گذاشته می‌شود؛ مانند حمایت بیگانگان از یک حکومت یا منابع اقتصادی وابسته به مصالح بیگانگان و... ثقل مهم انواع قدرت و اقتدار داخلی است که می‌تواند به طور کلی در محیط‌های سیاسی، اقتصادی، آموزش و فرهنگی - اجتماعی ظهور و بروز یابد. به طور کلی می‌توان انواع قدرت و اقتدار را به گونه نمودار زیر بیان کرد.

نمودار شماره ۳: انواع قدرت و اقتدار (محقق ساخته)

۲-۴. رهیافت‌های قدرت و اقتدار در اندیشه امام خامنه‌ای

رهیافت به منابع قدرت و اقتدار یک کشور را می‌توان از سرمایه‌های ملی آن کشور به دست آورد. سرمایه ملی یک کشور شامل ابعاد قدرت و اقتدار در عرصه‌های گوناگون سیاسی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، نظامی، سرزمینی، علمی و فناوری و فرامرزی می‌گردد (رجب‌پور و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵۲). امام خامنه‌ای رهیافت‌های مختلف قدرت و اقتدار را در عرصه‌های گوناگون سیاسی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و علمی مطرح کرده است. در بعد اجتماعی - فرهنگی، مؤلفه‌هایی مانند هویت دینی، اعتماد به نفس ملی، اعتقاد و باور دینی، تمدن تاریخی، جامعه‌پذیری سیاسی، ولایت‌مداری، روحیه شهادت‌طلبی، نظام آموزشی و دانش بومی، حس رضایت‌مندی اجتماعی و فزونی جمعیت و تنوع فرهنگی را در نظر داشته است. در بعد سیاسی، مؤلفه‌هایی مانند ساختار حکومت مردم‌سالاری، مشارکت سیاسی، دیپلماسی فعال، ثبات سیاسی، انسجام و همبستگی ملی، ساختار نظام خاص و بومی، قدرت بازدارنده، مرزهای طبیعی و گسترده، جمعیت فعال را بیان نموده است. در بعد اقتصادی، همچون عدالت توزیعی، هم‌سنخی اجتماعی مسئولان و مردم، کارآمدی دولت و اعتماد اجتماعی، استقلال در منابع اولیه، منابع مالی متنوع، اهداف مشخص و مدون، مدیریت کارآمد، موقعیت جغرافیایی و ژئوپلیتیکی و امنیت اقتصادی را مطرح نموده است.^۱ در بعد علمی، نظر ایشان با اتکا به روایتی از امام علی علیه السلام که می‌فرماید: «العلم سلطان»، این است که تنها با علم می‌توان به قدرت اقتصادی، نظامی و اقتصادی رسید. ایشان در ادامه بیان می‌دارد:

«علم مایهٔ قدرت است؛ هم امروز و هم در طول تاریخ... خود دانش مایه اقتدار است؛ ثروت‌آفرین است، قدرت نظامی‌آفرین است، قدرت سیاسی‌آفرین است» (بیانات در دیدار وزیر علوم و استادان دانشگاه تهران، ۱۳/۱۱/۱۳۸۸).

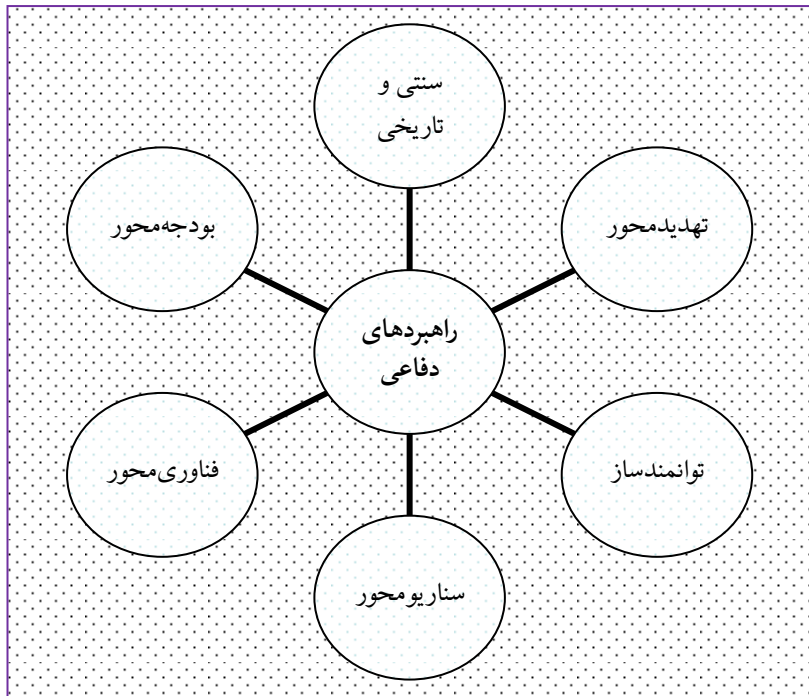
به طور کلی، عوامل قدرت و اقتدار شامل پیشرفت علمی، افزایش جمعیت، مصون‌سازی فرهنگی، وحدت ملی، استفاده از ظرفیت‌های خارج از کشور، تقویت

۱. به لحاظ پراکندگی مطالب نمی‌توان به صورت مشخص، ارجاع به منبع داد؛ زیرا تک‌تک این مطالب مرجع جداگانه دارد که به صورت کلی جمع‌آوری شده است (ر.ک: پایگاه اطلاع‌رسانی مقام معظم رهبری به نشانی Khamenei.ir).

ایمان و معرفت دینی، توسعه اقتصادی، حفظ عزت، حفظ روحیه جهاد و شهادت، مراقبت بر نفوذ دشمن، حفظ آرمان‌های انقلاب، شناخت تهدیدها، وظایف اقشار مختلف، وظایف علما، روشنفکران و نخبگان، حاکمان کشورهای اسلامی، مجلس خبرگان، جوانان، نظامیان، نهادهای فرهنگی، نهادهای آموزشی، مجلس و نهادهای دولتی، رسانه‌ها، هنرمندان و بانوان می‌شود (بدرخانی ومیری، ۱۴۰۰: ۳۳۰-۴۱۸).

۳-۴. راهبردهای دفاعی قدرت و اقتدار در اندیشه امام خامنه‌ای

در نظریه دفاعی، راهبردهای مختلفی از سوی دانشمندان وجود دارد که می‌توان به صورت نمودار زیر بیان کرد.

نمودار شماره ۴: راهبردهای دفاعی قدرت و اقتدار

در رویکرد «سنتی»، رویه‌های گذشته برای اثربخشی عملیاتی آینده مورد توجه قرار می‌گیرد. در این رویکرد، نوآوری، ابتکار و خلاقیت، ظهور و بروز ندارد و مسئله دفاعی مشابه و یکنواخت در نظر گرفته می‌شود.

رویکرد «فناوری محور»، بر فراهم کردن فناوری متمرکز است و فناوری های جدید در اختیار نیروهای مسلح قرار می گیرد.

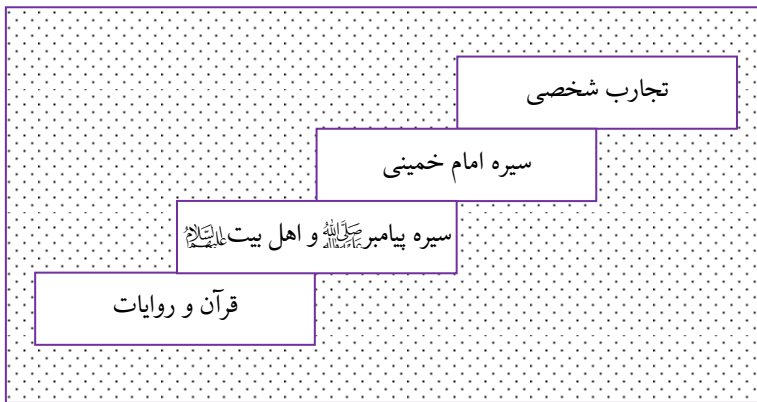
راهبرد «تهدید محور»، به شناسایی دشمنان بالقوه و قابلیت ها و توانایی های آن ها می پردازد. این رویکرد به فرصت ها و تهدیدها توجه دارد و محیط داخلی و خارجی را مورد ارزیابی قرار می دهد.

برنامه ریزی «بودجه محور»، فراهم آوردن قابلیت پیادار در قالب بودجه موجود است. در این رویکرد از گزینه های پرهزینه که از بودجه موجود بیشتر است، صرف نظر می گردد.

در استراتژی «سناریو محور»، ساختار آینده بر اساس مجموعه ای از سناریوهای برگزیده طراحی می شود.

در رویکرد «توانمندسازی»، طیف تهدیدها بر پایه احتمال و شدت تهدید، اولویت بندی شده است. این راهبرد بر اساس تهدیدها و مطابق توانمندی داخلی و خارجی، برای تهاجم پیشدستانه برنامه ریزی می کند (لطفی مرزناکی و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۲-۴۷).

اندیشه دفاعی امام خامنه ای با الهام از قرآن، روایات و احادیث و فرهنگ دینی و سیره عملی رسول اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَام و آموزه های امام خمینی، در عرصه های مختلف مطرح است که می توان مبانی فکری ایشان را در بعد دفاعی به صورت نمودار زیر بیان داشت.

نمودار شماره ۵: مبانی راهبردهای دفاعی قدرت و اقتدار، در اندیشه امام خامنه ای

ایشان بر اساس مبانی تفکر اسلامی، استراتژی دفاعی را بر اساس حفظ روحیه انقلابی و شهادت‌طلبی و نهادینه شدن تفکر بسیجی، باور به نصرت الهی، ولایت‌مداری، داشتن اعتماد به نفس، عدالت‌خواهی و حق‌طلبی، دفاع از مظلوم، مخالفت با سلطه‌طلبی و سلطه‌گری، اصل عدم تجاوز، همزیستی مسالمت‌آمیز، اصل دفاع همه‌جانبه، اصل مقاومت و پایداری و عدم سازش، اصل مردمی بودن و دفاع بر تداوم نقش آفرینی مردم در دفاع، تقویت تفکر دفاعی و خودتکایی و خودکفایی، دشمن‌شناسی و دشمن‌ستیزی و وحدت و انسجام اسلامی می‌داند (همو، ۱۳۹۹: ۱۶۳-۱۶۴).

۴-۴. قدرت و اقتدار مطلوب در اندیشه امام خامنه‌ای

قدرت در اندیشه امام خامنه‌ای، یک وسیله است؛ اما این وسیله بودن، چیزی از ارزش، اهمیت و اعتبار قدرت نمی‌کاهد. از دیدگاه ایشان، قدرت زمانی مطلوب است که در خدمت امنیت، عدالت و خدمت به مردم باشد؛ وگرنه نقیمت است. ایشان معتقدند:

«قدرت به خودی‌خود نه نعمت است، نه نقیمت؛ اگر برای خدا و برای خدمت شد، نعمت است؛ اگر برای دستاوردهای مادی و ارضای هوس‌های انسانی شد، می‌شود نقیمت» (بیانات در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری، ۱۳۸۴/۰۵/۱۲).

قدرت واقعی از دیدگاه ایشان، مربوط به ملت‌هاست و قدرت آینده را از آن اسلام و انسان‌های آگاه و بیدار می‌داند (بیانات در دیدار اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۹۱/۰۵/۲۲). در قرآن، منشأ قدرت خداوند و قدرت‌های دیگر، پرتوی از قدرت بیان شده است؛ مانند «أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا» (بقره/ ۱۶۵) و همچنین در جای دیگر آمده است: «لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» (کهف/ ۳۹). به تعبیر قرآن، قدرت مطلوب قدرتی است که انسان را به سمت رشد و هدایت سوق دهد: «وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْتَدُونَ بِأَمْرِنَا» (انبیاء/ ۷۳؛ نیز ر.ک: سجده/ ۲۴). همچنین قدرتی اهمیت دارد که انسان را به عزت برساند و کسی از این ویژگی برخوردار است که به خداوند نزدیک شود: «مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا» (فاطر/ ۱۰؛ نیز ر.ک: نساء/ ۱۳۹).

۵. فرایند تکاملی قدرت و اقتدار در اندیشه امام خامنه‌ای

با توجه به مبانی نظری، رهیافت‌ها و راهبردهای دفاعی قدرت و اقتدار در اندیشه

امام خامنه‌ای، به فرایند تکاملی قدرت و اقتدار در منظومه فکری ایشان دست می‌یابیم. این فرایند تکاملی، ریشه در قرآن، روایات و سیره رسول گرامی اسلام صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَام و اندیشه امام خمینی دارد و می‌توان این فرایند را در عرصه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و علمی مطرح کرد. همان گونه که خداوند مقابله با دشمن را به هر وسیله امر می‌کند و می‌فرماید: ﴿أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ﴾^۱ (انفال / ۶۰). واژه «قُوَّة» به صورت عام آمده و ابعاد گوناگون مقابله با دشمنان را شامل می‌شود.

۱-۵. فرایند تکاملی قدرت و اقتدار سیاسی

امام خامنه‌ای در انتقاد به اندیشه مادی‌گرایانه غرب می‌فرماید:

«... امروز نفوذ و اقتدار سیاسی در دنیا، روی سه پایه استوار است: اول، ثروت و امکانات پولی و مالی؛ دوم، توانایی‌های علمی و تکنولوژیکی؛ سوم، قطعاً توانایی‌های خبری و سلطه خبری است» (بیانات در دیدار مسئولان بخش‌های مختلف صدا و سیما، ۱۳۶۹).

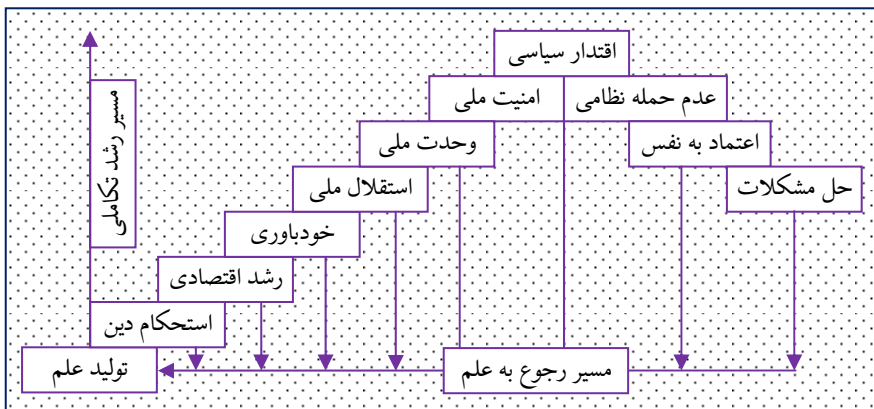
از دیدگاه ایشان، تولید علم منجر به استحکام دین، پیشرفت اقتصادی، خودباوری و استقلال ملی، عدم حمله نظامی، قدرت نظامی، ایجاد ثروت، ایجاد اعتماد به نفس، حل مشکلات و اقتدار سیاسی می‌گردد (حسنوی، ۱۳۹۳: ۲۰۴). در جای دیگر دارد که اقتدار هر نظام سیاسی، عامل اصلی بقای آن به شمار می‌رود. در مورد اهمیت اقتدار سیاسی می‌فرماید کشورهایی که بتوانند امنیت خودشان را تأمین کنند و به عزت و آسایش مادی و معنوی دست یابند، احتیاج به اقتدار دارند. اقتدار در نظام‌های مادی امروز دنیا با الگوی اقتدار نظام اسلامی متفاوت است؛ اقتدار نظام مادی بر پایه‌های قدرت مادی مانند پول، سلاح، تبلیغات فریبکارانه و منافقانه است، اما در الگوی اسلامی و معنوی، این اقتدار در درجه اول متکی به عامل معنوی و ارزش معنوی و الهی است. این بدان مفهوم نیست که جمهوری اسلامی به سلاح، نظم، تجهیزات و آموزش اهمیت نمی‌دهد؛ بلکه روح این ابزار عبارت است از احساس تکلیف خدایی و احساس اتکا به خدای متعال. این یک حقیقت است، یک ارتش را، یک مجموعه نیروهای مسلح را، یک ملت را آن‌چنان مقاوم و استوار می‌کند که قدرت‌های مادی قادر نیستند.

۱. «در مقابل دشمن از هر توانی که دارید، استفاده کنید».

در ادامه آمده که قدرت و اقتدار ملی، برخی الزامات اساسی دارد مانند اینکه مردم، مسئولان و نخبگان کشور، هر یک در تحقق این الزامات وظایف خویش را شناخته و جامعه عمل پیوشند؛ اما اصلی‌ترین عامل اقتدار در جمهور اسلامی، نیروهای مسلح مؤمن و متعهد می‌باشند (لطفی مرزناکی، ۱۳۹۶: ۲۰۵-۲۰۶). در جای دیگر بیان داشته است: «... امنیت هم ناشی از وحدت است. اگر وحدت نباشد، امنیت ملی هم به خطر می‌افتد» (بیانات در خطبه‌های نماز جمعه، ۱۳۷۹/۰۱/۲۶).

بنابراین می‌توان فرایند تکاملی دفاعی قدرت و اقتدار سیاسی را در اندیشه مقام معظم رهبری به گونه نمودار زیر خلاصه کرد.

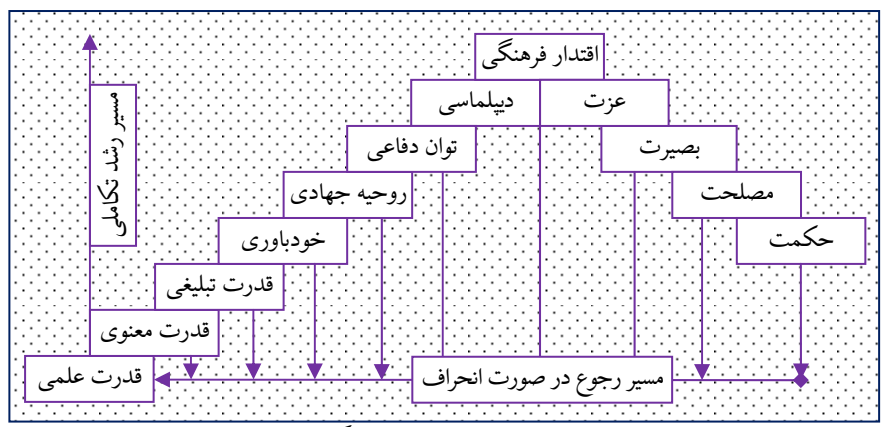
نمودار شماره ۶: فرایند تکاملی دفاعی قدرت و اقتدار سیاسی (محقق ساخته).

در نمودار بالا، قدرت و اقتدار سیاسی از تولید علم آغاز و در نهایت به قدرت و اقتدار سیاسی منجر می‌شود. در اصل، این نمودار به عنوان یک سیستم عمل می‌کند که اگر در مسیر توسعه و حل مشکلات، باز با مشکلاتی روبه‌رو گردید، باید رجوع به علم گردد.

۲-۵. فرایند تکاملی قدرت و اقتدار فرهنگی - اجتماعی

در اندیشه و آثار امام خمینی، در کنار عبارات و اصطلاحات «قدرت»، «قدرت الهی» و «قدرت فرهنگی»، عبارات «قدرت علمی»، «قدرت معنوی»، «قدرت تبلیغی»، «خودباوری»، «روحیه جهادی»، «آمادگی و توان دفاعی»، «دیپلماسی»، «عزت»،

«بصیرت»، «مصلحت»، «حکمت» و «اقتدار ملی» به کار برده شده است. ایشان راه مقابله با جنگ نرم و رسیدن به عزت و اقتدار را قدرت مبتنی بر «قدرت الهی» و «اقتدار فرهنگی» دانسته و علم را مساوی با قدرت و تولید علم و فناوری به همراه عدالت و با نگاهی درون‌گرا و با هدف غایی رسیدن به سعادت اخروی می‌داند (لطفی مرزناکی، ۱۳۹۹: ۵۳۳). در جای دیگر دارد که «حفظ مرزهای اعتقادی»، پاسداشت مبانی ارزشی و اعتقادی که هویت اصلی و اساسی این کشور و ملت را تشکیل می‌دهد، همان مؤلفه‌ای است که تقریباً تمام موجودیت ما را رقم می‌زند (ریاضی و قربانی، ۱۳۹۹: ۲۱۰). مقام معظم رهبری با الهام از اندیشه قرآنی، وحدت و اتحاد را رمز موفقیت، مایه قدرت و اقتدار دانسته، می‌فرماید: «امروز وحدت ملت ایران... رمز پیروزی است» (بیانات در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان، ۱۳۸۷/۰۸/۰۸). ایشان استحکام یک نظام را به ایمان، قدرت و توانایی ایستادگی، عزم راسخ و فریب نخوردن از الفاظ فریبنده می‌داند (بیانات در دیدار فرماندهان ارشد نظامی و انتظامی، ۱۳۸۹/۰۱/۲۲). به صورت کلی می‌توان رشد و پیشرفت فرایند تکاملی دفاعی قدرت و اقتدار فرهنگی - اجتماعی را از دیدگاه ایشان، به گونه زیر ترسیم کرد.

نمودار شماره ۷: فرایند تکاملی قدرت و اقتدار فرهنگی - اجتماعی (محقق ساخته)

۳-۵. فرایند تکاملی قدرت و اقتدار علمی

با توجه به رهیافت‌های قدرت و اقتدار در اندیشه امام خامنه‌ای، مشخص شد که ایشان اصل و اساس توسعه یک کشور را مرهون علم می‌داند (لطفی مرزناکی و گروه

نویسندگان مقالات برگزیده، ۱۳۹۱: ۱۰۱-۹۹/۱). ایشان با استناد به روایتی از امیرالمؤمنین علیه السلام که فرمود: «العلم سلطان»، جایگاه و نقش علم را این گونه بیان می‌دارد:

«علم مساوی است با قدرت؛ هر کسی که علم پیدا کند، می‌تواند فرمانروایی کند؛ هر ملتی که عالم باشد، می‌تواند فرمانروایی کند» (بیانات در دیدار زائرین و مجاورین حرم مطهر رضوی، ۱۳۸۵/۰۱/۰۱).

در ادامه، فرایند تکاملی قدرت و اقتدا علمی را بیان می‌دارد:

«علم مجرد و به تنهایی هم کافی نیست؛ علم را باید وصل کنیم به فناوری، فناوری را باید وصل کنیم به صنعت، و صنعت را باید وصل کنیم به توسعه کشور» (همان).

در بیان دیگر، علم را مایه اقتدار ملی دانسته، می‌فرماید:

«علم عبارت است از اقتدار. علم، خودش یک اقتدار است. هر کس این اقتدار را داشت، می‌تواند حرکت کند. هر کسی هر ملتی هر جامعه‌ای که نداشت، مجبور است از اقتدار دیگران پیروی کند» (بیانات در دیدار نخبگان جوان، ۱۳۸۹/۰۷/۱۴).

ایشان محور و کلید اساسی توسعه یک کشور را علم می‌داند و بیان می‌دارد:

«رمز پیشرفت یک کشور، یعنی آن محور اصلی برای اقتدار یک کشور، پیشرفت همراه با اقتدار، علم است» (بیانات در دیدار جمعی از نخبگان علمی کشور، ۱۳۸۸/۰۸/۰۶).

در جای دیگر بیان می‌دارد:

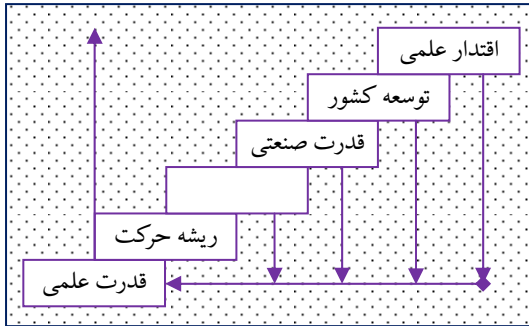
«خود دانش مایه اقتدار است؛ ثروت آفرین است، قدرت نظامی آفرین است، قدرت سیاسی آفرین است» (بیانات در دیدار وزیر علوم و استادان دانشگاه تهران، ۱۳۸۸/۱۱/۱۳).

ایشان در سال‌های مختلف (از سال ۱۳۸۶ تا کنون) و در بیانات گوناگون، از اهمیت علم به عنوان «دانش‌بنیان» یاد می‌کند و سال ۱۴۰۱ را «سال تولید، دانش‌بنیان و اشتغال آفرین» نام‌گذاری می‌فرماید.^۱

قرآن کریم نیز بر موضوعاتی مانند علم، عالم، جستجوی علمی و تعقل و تفکر تأکید می‌کند. علم در قرآن از اهمیتی ویژه برخوردار است (ر.ک: رعد/۱۶؛ فاطر/۱۹-۲۱) و آیات مختلف نشان می‌دهد که سرچشمه اصلی تقوا و ترس از خدا (فاطر/۲۸)، زهد

1. <<https://farsi.khamenei.ir/tag-content?id=2592>>.

(قصص / ۸۰)، ایمان (سبأ / ۶)، قدرت (نمل / ۴۰: ۵)، تزکیه روح (بقره / ۱۲۹) و صبر و شکیبایی (کهف / ۶۸) علم است (احتشام، ۱۳۸۸: ۴۶-۴۹). فرایند رشد قدرت و اقتدار دفاعی علمی را می‌توان به صورت نمودار زیر در نظر داشت.

نمودار شماره ۸: فرایند تکاملی قدرت و اقتدار علمی (محقق ساخته)

۴-۵. فرایند تکاملی قدرت و اقتدار اقتصادی

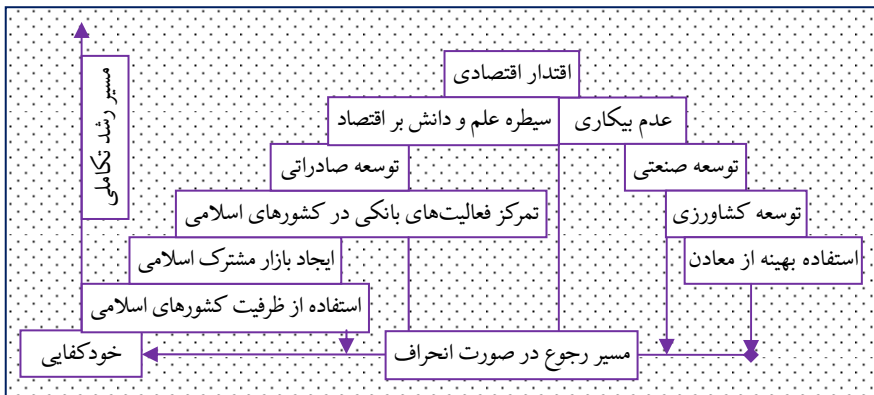
مقام معظم رهبری از قدرت و اقتدار اقتصادی به عنوان رکن اصلی «اقتدار ملی» یاد می‌کند و در ادامه، کارایی نظام را در گرو رشد اقتصادی می‌داند (لطفی مرزناکی، ۱۳۹۵: ۳۴۸-۳۴۹) و اقتدار اقتصادی را به معنای عدم بیکاری، توسعه صنعتی و کشاورزی در حد مطلوب و استفاده بهینه از معادن کشور تعریف می‌کند (بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۸۰/۰۲/۲۸). ایشان اقتدار و استقلال اقتصادی را مبنایی و لازمه اقتدار و استقلال سیاسی عنوان می‌کند:

«اگر استقلال اقتصادی یک جامعه‌ای تحقق پیدا نکرد... استقلال سیاسی این کشور تحقق پیدا نمی‌کند، و اگر استقلال سیاسی یک جامعه‌ای تحقق پیدا نکرد، بقیه حرف‌ها، جز حرف چیز دیگری نیست. تا یک کشور اقتصاد خود را قوی نکند... نمی‌تواند از لحاظ سیاسی و فرهنگی و غیره تأثیرگذار باشد» (بیانات در اجتماع کارگران کارخانه‌های تولیدی داروپخش، ۱۳۹۱/۰۲/۱۰).

معظم‌له راهبرد اقتصادی را در مقابل حمله‌های دشمن، بر مبنای بسترسازی خودکفایی، استفاده از ظرفیت تجاری کشورهای اسلامی، ایجاد بازار مشترک اسلامی، تمرکز فعالیت‌های بانکی در کشورهای اسلامی، توسعه صادراتی و سیطره علم و دانش

بر اقتصاد می‌داند (جعفری، ۱۳۹۹: ۲۸۱-۲۹۹).

ایشان نسبت به مسائل اقتصادی اهمیت بیشتری قائل است؛ به طوری که از ابتدای نام‌گذاری سال‌ها (۱۳۸۷ تا کنون)، بیشترین نام‌گذاری‌ها اقتصادی بوده‌اند.^۱ راهبرد فرایند تکاملی قدرت و اقتدار دفاعی اقتصادی را نیز می‌توان به صورت نمودار زیر ترسیم کرد.

نمودار شماره ۹: فرایند تکاملی قدرت و اقتدار فرهنگی - اجتماعی (محقق ساخته)

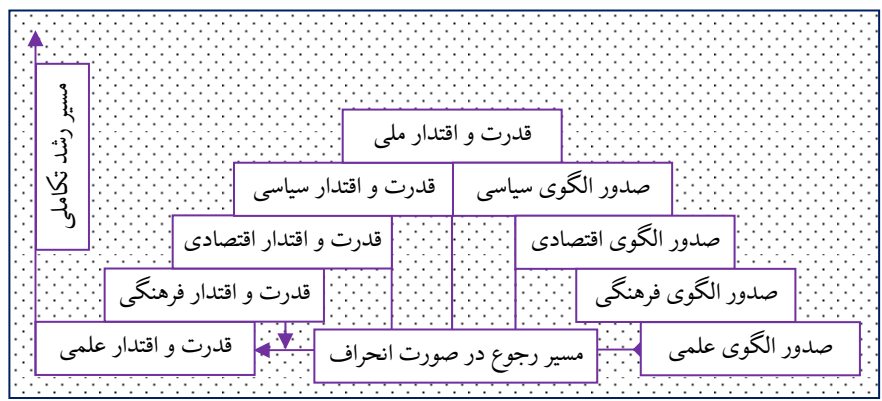
۶. فراتحلیلی

رهبر معظم انقلاب، نفوذ دشمن را یکی از تهدیدهای بزرگ در چهار محور اصلی امنیتی، اقتصادی، سیاسی و فکری و فرهنگی می‌داند. ایشان نفوذ فکری و فرهنگی و سیاسی را در مقابل نفوذ امنیتی مهم‌تر می‌شمارد. در ادامه از نفوذ اقتصادی می‌گوید و نفوذ سیاسی و فرهنگی را از آن بااهمیت‌تر تلقی می‌کند (بیانات در دیدار فرماندهان سپاه

۱. شعار سال‌های اقتصادی که از سوی رهبر معظم انقلاب امام‌خامنه‌ای نام‌گذاری گردیده‌اند، عبارت‌اند از: «حرکت مردم و مسئولین به سوی اصلاح الگوی مصرف» (۱۳۸۸)؛ «همت مضاعف و کار مضاعف» (۱۳۸۹)؛ «جهاد اقتصادی» (۱۳۹۰)؛ «تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی» (۱۳۹۱)؛ «حماسه سیاسی و حماسه اقتصادی» (۱۳۹۲)؛ «اقتصاد و فرهنگ با عزم ملی و مدیریت جهادی» (۱۳۹۳)؛ «اقتصاد مقاومتی؛ اقدام و عمل» (۱۳۹۵)؛ «اقتصاد مقاومتی: تولید - اشتغال» (۱۳۹۶)؛ «حمایت از کالای ایرانی» (۱۳۹۷)؛ «رونق تولید» (۱۳۹۸)؛ «جهش تولید» (۱۳۹۹)؛ «تولید؛ پشتیبانی‌ها، مانع‌زدایی‌ها» (۱۴۰۰)؛ «تولید دانش‌بنیان و اشتغال‌آفرین» (۱۴۰۱)؛ «مهار تورم و رشد تولید» (۱۴۰۲).

پاسداران انقلاب اسلامی، ۱۳۹۴/۰۶/۲۵). در جای دیگر می‌فرماید که ما باید خود را از لحاظ فکری، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و علمی قوی کنیم (بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۴/۱۲/۲۰). در بیان دیگری اعلام می‌دارد که در تقویت کشور، علم و فناوری، اقتصاد و مسائل فرهنگی، بسیار نقش اساسی دارد (بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۶/۰۶/۱۳).

با وجود این، به طور کلی می‌توان فرایند تکاملی قدرت و اقتدار دفاعی را با توجه به اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای به صورت نمودار زیر مطرح کرد.

نمودار شماره ۱۰: فرایند تکاملی قدرت و اقتدار ملی و صدور آن (محقق ساخته)

نمودار بالا با توجه به مطالب گذشته و اهداف بیانیه گام دوم ترسیم گردیده است. به طور کلی، اهداف انقلاب اسلامی در «بیانیه گام دوم»، در راستای شعار و اهداف «گام اول انقلاب اسلامی» است. به طور مشخص، اهداف انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷، «استقلال، آزادی، عدالت و معنویت» بود که در بیانیه گام دوم، «اخلاق، عزت، عقلانیت و برادری» افزوده شده است (بیانیه گام دوم انقلاب خطاب به ملت ایران، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲). همین طور در توصیه‌هایی مانند علم و پژوهش، معنویت و اخلاق (که شامل عرصه فرهنگی می‌شود و عدالت و مبارزه با فساد و سبک زندگی را در بر دارد)، اقتصاد، استقلال و آزادی (در ابعاد علمی، اقتصادی، سیاسی) و در نهایت عزت ملی (مرزبندی با دشمن در عرصه‌های مختلف) که در این بیانیه آمده است، نوعی فرایند تکاملی قدرت و اقتدار دفاعی بیان گردیده است.

نتیجه‌گیری

این تحقیق به دنبال «فرایند تکاملی قدرت و اقتدار» از «دیدگاه امام خامنه‌ای» است. قدرت مجموعه‌ای از عوامل مادی و معنوی است که موجب فراهم شدن اطاعت فرد یا گروه از سوی فرد یا گروه دیگر می‌گردد. قدرت به معنای نفوذی است که یک شخص یا یک چیز دارد، بدون اینکه لازم باشد برای ابقاء آن پیوسته وارد عمل شود. قدرت و اقتدار در جبر و اختیار با هم فرق دارند. نفوذ قدرت متکی به زور است و اقتدار نیاز به زور ندارد. قدرت و اقتدار در اندیشه امام خامنه‌ای به صورت مترادف به کار برده شده و منظور ایشان از قدرت، اغلب همان اقتدار است.

با توجه به رهیافت‌های مختلف قدرت و اقتدار در عرصه‌های گوناگون سیاسی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و علمی از دیدگاه معظم‌له، راهبردهای دفاعی با مبانی قرآن، روایات، فرهنگ دینی و سیره عملی رسول اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَام و آموزه‌های امام خمینی، در عرصه‌های مختلف به دست آمد. همچنین با نظر داشت قدرت و اقتدار مطلوب از دیدگاه ایشان، فرایند تکاملی قدرت و اقتدار دفاعی در عرصه‌های سیاسی، علمی، فرهنگی و اقتصادی به صورت مستقل مورد بررسی قرار گرفت.

در نهایت، نتیجه این تحقیق نشان می‌دهد که با توجه به مبانی منظومه فکری ایشان، عرصه «اقتدار علمی»، ریشه اصلی رشد تکاملی قدرت و اقتدار دفاعی را شامل می‌شود. اقتدار «فرهنگی» از اولویت دوم برخوردار است. اقتدار «اقتصادی و سیاسی» به ترتیب در اولویت سوم و چهارم قرار دارند.

کتاب‌شناسی

۱. قرآن کریم.
۲. احتشام، حسن، «خاستگاه تولید علم در قرآن»، فصلنامه دین و سیاست (انسان‌پژوهی دینی جدید)، سال ششم، شماره‌های ۱۹-۲۰، بهار و تابستان ۱۳۸۸ ش.
۳. انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، تهران، سخن، ۱۳۸۱ ش.
۴. بدرخانی، غلامرضا، و محمدرضا میری (گردآوری و تدوین)، اندیشه مقاومت در منظومه فکری امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، تهران، دفاع، ۱۴۰۰ ش.
۵. پاکرو، فاطمه، «سیر قدرت و آسیب‌های آن از اسطوره تا حماسه در شاهنامه فردوسی»، دوفصلنامه تاریخ ادبیات (پژوهشنامه ادبیات و علوم انسانی سابق)، شماره ۷۳، پاییز و زمستان ۱۳۹۲ ش.
۶. جاسمی، محمد، و بهرام جاسمی، فرهنگ علوم سیاسی، تهران، افست گلشن، ۲۵۳۷ ش.
۷. جعفری، اصغر، عمق راهبردی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله)، تهران، دفاع، ۱۳۹۹ ش.
۸. حسینی، رضا، مجموعه مقالات دومین همایش تبیین اندیشه‌های دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، تهران، سازمان عقیدتی سیاسی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، ۱۳۹۳ ش.
۹. دانایی‌فرد، حسن، سیدمهدی الوانی، و عادل آذر، روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت: رویکردی جامع، تهران، صفار، ۱۳۸۳ ش.
۱۰. دهخدا، علی‌اکبر، لغت‌نامه، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۳۹ ش.
۱۱. راش، مایکل، جامعه و سیاست؛ مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی سیاسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران، سمت، ۱۳۷۷ ش.
۱۲. رجب‌پور، مجید، عباس رضایی، محمداسماعیل شریفان، و ابراهیم ایجابی، «بررسی همبستگی منابع قدرت با قدرت ملی برای ۱۰ کشور برتر دنیا»، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال شانزدهم، شماره ۲ (پیاپی ۶۲)، تابستان ۱۳۹۷ ش.
۱۳. ریاضی، وحید، و سعید قربانی، دفاع آینده‌نگر در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، تهران، دفاع، ۱۳۹۹ ش.
۱۴. رئوف، رحیم، مبانی اقتدار و سامان سیاسی در ایران معاصر، قم، معارف، ۱۳۸۵ ش.
۱۵. ساروی، علی، «جنگ نرم و تهاجم فرهنگی»، نشریه پرسمان، شماره ۱۰۵، ۱۳۹۰ ش.
۱۶. سنت، ریچارت، اقتدار، ترجمه باقر برهام، تهران، پردیس دانش، ۱۳۹۱ ش.
۱۷. سیدباقری، سیدکاظم، قدرت سیاسی از منظر قرآن کریم، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۴ ش.
۱۸. قرشی بنایی، سیدعلی‌اکبر، قاموس قرآن، چاپ ششم، تهران، دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱ ش.
۱۹. لطفی مرزناکی، رحمان، دفاع قابلیت‌محور و توانمندساز در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، تهران، دفاع، ۱۳۹۵ ش.
۲۰. همو، دفاع قابلیت‌محور و توانمندساز در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، تهران، دفاع، ۱۳۹۶ ش.
۲۱. همو (گردآوری)، مجموعه مقالات دفاع در عمق راهبردی در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، تهران، دفاع، ۱۳۹۹ ش.
۲۲. لطفی مرزناکی، رحمان، و گروه نویسندگان مقالات برگزیده، گزیده مقالات اولین همایش تبیین اندیشه‌های دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱)، تهران، یاران شاهد، ۱۳۹۱ ش.

۲۳. لطفی مرزناکی، رحمان، و همکاران. *درآمدی بردفاع قابلیت محور و توانمندساز در اندیشه امام خمینه‌ای (مدظله‌العالی)*، تهران، دفاع، ۱۳۹۷ ش.
۲۴. منوچهری، عباس، «قدرت، مدرنیسم و پست‌مدرنیسم»، *مجله اطلاعات سیاسی - اقتصادی*، سال دوازدهم، شماره‌های ۱۲۱-۱۲۲، مهر و آبان ۱۳۷۶ ش.
۲۵. میلر، پیتر، سوژه، استیلا و قدرت در نگاه هورکهایمر، مارکوزه، هابرماس و فوکو، ترجمه نیکو سرخوش و افشین جهان‌دیده، چاپ سوم، تهران، نی، ۱۳۸۸ ش.
۲۶. نای، جوزف اس.، *قدرت نرم (ابزارهای موفقیت در سیاست بین‌الملل)*، ترجمه سیدمحسن روحانی و مهدی ذوالفقاری، تهران، پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج، ۱۳۸۷ ش.
۲۷. نبوی، سیدعباس، *فلسفه قدرت*، چاپ چهارم، تهران - قم، سمت - پژوهشکده حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۸ ش.
۲۸. ویر، ماکس، *مفاهیم اساسی جامعه‌شناسی*، ترجمه احمد صدارتی، تهران، نشر مرکز، ۱۳۶۷ ش.
۲۹. هیندس، باری، *گفتارهای قدرت: از هابز تا فوکو*، ترجمه مصطفی یونسی، تهران، شیرازه، ۱۳۸۰ ش.
30. <<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=1061>>.